

Spekulování o rovnosti

Co mají společného rovná daň a rovná dávka ODS

Rovná daň je zavedeným sloganem ODS a terčem soustředěné kritiky ČSSD. ODS dlouho otálela s jasným popisem parametrů své rovné daně, a když to udělala, ČSSD přišla s konkurenčním návrhem snížení daní pro nízkopříjmová pásma. V tomto případě vděčíme politické konkurenci za mírný pokrok v jedné ze dvou problémových oblastí daně z příjmu: omezení pasti chudoby. Vysoké zdanění práce lidí s nízkými mzdami totiž znamená, že se jim často ani nevyplatí pracovat, a snížení daní jim proto dá lepší pracovní motivaci. Jenže daň z příjmu není tou nejdůležitější „daní“, která je uvalena na mzdy někoho, kdo opustí úřad práce a začne si vydělávat na živobytí sám. Takovému člověku totiž pracovní příjmy významně omezí dávky, které dostává od státu. U některých rodin s více dětmi je tento efekt tak silný, že o každou vydělanou korunu přijdou na dávkách. Proč pak pracovat? Tomuto demotivujícímu efektu čelí ve vyspělých zemích (například v USA a Velké Británii) už delší dobu tak, že pracující rodiče s nízkým příjmem daně neplatí, ale naopak od státu dostanou peníze – tzv. negativní daň (daňový bonus). Taková politika se vyplatí státu i rodinám a v omezené podobě začíná od letoška fungovat i u nás.

Motivace k práci

Zde ale opět vstupuje na scénu ODS. Nedávno začala média spekulovat o rovné sociální dávce, kterou ODS zamýšlí ve své Modré šanci. Rovná dávka by údajně měla být zvláštní variantou negativní daně z příjmu. Pokud zvýšíme nebo rozšíříme daňový bonus, může to více motivovat k práci. Není ale jasné, proč motivovat ty, kteří už dnes vydělávají několikanásobky sociálních příjmů. Ještě nejasnější je důvod, proč by dávky měli dostávat všichni bez ohledu na pracovní příjmy.

Sociální systémy totiž plní především roli pojištění pro případ nemoci nebo ztráty zaměstnání. Není přitom na světě sociální dávky, která by neměla také nežádoucí vedlejší efekty. Vyspělé státy tak hledají optimální kompromis: nastavení dávek, které chrání, ale nedemotivuje. Cílem většiny reforem ve světě je pak zvýšit tzv. cílenost dávek na ty, kteří je opravdu potřebují, a zároveň nastavit podmínky tak, aby se nevyplatilo dávky zneužívat. Jak bude nastavena rovná dávka ODS, není jasné. Připomeňme si proto některé klíčové detaily nastavení sociálních systémů.

Má-li být hlavním přínosem rovné dávky její proklamovaná jednoduchost, může jít o krok správným směrem. Náš sociální systém podobně jako daň z příjmu se totiž postupem doby proměnil v neprůhlednou houštinu. Nejde jen o bezpočet nejrůznějších dávek, příspěvků, důchodů, zvýhodnění a podpor, ale také o to, že se na jejich poskytování podílí celá řada úřadů a institucí, jejichž koordinace je často minimální. To otevírá prostor pro specialisty „dávkaře“, kteří se ve složitém systému naučili pohybovat, ale zároveň to může znepřístupnit sociální ochranu pro skutečně znevýhodněné a potřebné skupiny. Příznačné jsou změny sociálních dávek a životního minima, které vláda nedávno předložila parlamentu. Úpravy sice zřejmě dávají úředníkům do ruky delší bič a sladší cukr k motivaci nezaměstnaných, ale celý systém se dílem ještě více komplikuje.

Cena za eleganci

Jednoduchost rovné dávky by umožnila snížit administrativní náročnost systému a počty úředníků. Cenou za jednoduchost se však může stát malá cílenost dávky na skutečně potřebné. V jistém smyslu by rovná dávka mohla představovat obdobu plošných přídávků na děti – drahou zbytečnost, kterou prosazuje ČSSD. Štědře nastavená univerzální dávka by byla neúnosná pro již tak přetížený státní rozpočet. Přísná dávka by zase mohla zahnat část skutečně potřebných do hluboké chudoby, protože někteří nezaměstnaní ani při přísném přístupu nenajdou žádnou práci – tady je důležitá případná role pro aktivační pomoc státu, například rekvalifikace.

Dalším problémem také může být to, že nominálně rovná dávka bude reálně nerovná. Životní náklady se u nás totiž regionálně velice liší. Co stačí k životu na severu Čech, nemusí stačit v Praze. Rovná dávka, stejně jako současný systém, také neřeší dnes tolik rozšířené zneužívání dávek lidmi, kteří si vydělávají v šedé ekonomice. Zajímavým aspektem rovné dávky je naopak sloučení podpory v nezaměstnanosti a dalších sociálních dávek a podpor. V současném stavu totiž zpřísnění jednoho sociálního programu vede k odlivu „dávkařů“ do jiných programů.

Například zpřísní-li se podmínky pobírání podpory v nezaměstnanosti, začne růst počet lidí na benevolentní státní nemocenské. Podobně po nedávném zpřísnění předčasných odchodů do důchodu začal růst počet přiznaných invalidních důchodů starších občanů.

Myšlenka zavedení rovné či univerzální dávky, ač zatím velice mlhavá, je jako celek diskutabilní. Podobně jako rovná daň obsahuje i myšlenka rovné dávky několik velice pozitivních změn, kterých lze ale aspoň v principu dosáhnout i bez rovné dávky. Návrh ODS tak může především rozprout tolik potřebnou debatu o našem neefektivním sociálním systému a posílit konkurenci politických stran při tvorbě potřebných reforem. Naléhavější než reforma daní a dávek je však samozřejmě reforma penzí.

Autoři jsou zástupci ředitele CERGE-EI.

Štěpán Jurajda, Daniel Münich